

МУҲАДДИМ ҲАМ

ЎЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

илимий-методикалык журнал № 1/1

Нөкис - 2022

CHDPI

**CHIRCHIQ DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI**

TOSHKENT VILOYATI

CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

**2022-жыл ушын
«Муғаллим ҳәм ўзликсиз билимлендириў»
журналына жазылыў баҳасы төмендегише:**

Индекс: 2092

**Жеке пухара ушын бир жылға 90 000 сум,
алты айға - 45000 сўм**

Индекс: 2093

**Керханалар ушын бир жылға 100 000 сум,
алты айға - 50 000 сўм**

КК филиал УзНИИПН

р/с 20210000800538464001

КК.Отд. «ИПОТЕКА БАНК» г. Нукус

МФО 00621

ИНН: 200362233

Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендирув

ISSN 2181-7138

№ 1/1 2022 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия аъзалары:

Мақсат АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Өсербай ӨЛЕЎОВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Кеңесбай ДАУЛЕТЯРОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Мырзамурат ЖУМАМУРАТОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Гүлмира КАРЛЫБАЕВА
Аскарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Зухра СЕИТОВА
Айдын СУЛТАНОВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Ризамат ШОДНОВ
Ойбахор ШАМИЕВА
Бекзод ХОДЖАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА

Шўлкемлестириўшилер:

**Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириў
Министрлиги, ӨЗПНИИ
Қарақалпақстан филиалы**

**Ўзбекстан Республикасы
Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды**

**Қарақалпақстан Баспа сөз хэм
хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гуўалық
берилген.**

**Мәнзил: Нөкис қаласы,
Ерназар Алақөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,
mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz**

Журналға келген мақалаларға жууап қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзіндилер «Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендирув» журналынан алынды, деп көрсетилуи шарт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледі. Мақалада келтирилген мағлұматларға автор жууапкер.

МАЗМУНЫ

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Усаров Ж.Э., Расулов А.Н. Иктисодиёт билимини такомиллаштиришнинг назарий асослари.....	4
Усаров Ж.Э., Бобоходжаева Л. Аралаш таълим шаклини кластер ёндашувлар асосида такомиллаштиришнинг узига жихатлари.....	10
Тошов М.Ж. Умумтаълим мактабларида маънавий ва маърифий тарбия ишларини мониторинг қилишнинг узига хос хусусиятлари.....	13
Эшнаев Н.Ж. Суицид ва унинг ижтимоий-психологик омиллари.....	20
Абдалова С.Р. Таълим сифати: муаммолар, фикр ва мулоҳазалар, таклиф ва тавсиялар.....	24
Турагулов Б.Н., Бахтиёров Р.М. Мутахассисларни тайёрлашда касбий фаолиятнинг узига хос хусусиятлари.....	29
Рахманова М.А., Миржалилова Б. Б. Касб таълими талабаларининг педагогик интеграция асосида ижтимоий мослаштириш омиллари.....	33
Мусурманов Р. Мактаб ва ота-оналар ҳамкорлиги дарс интизомига нисбатан уқувчиларнинг ижобий муносабатлари гаровидир.....	38
Мирзаева С.Р. Талаба валеологик онгининг психологик химоя механизмлари билан детерминантлашуви.....	42
Мирзарахимова Г. Булажак уқитувчиларни тайёрлашда мустақил таълимнинг урни.....	47
Исламова М. Ш. Касбий дунёқарашни шакллантириш асослари.....	50
Жуманова Ф.У. Булажак уқитувчи - булажак тарбиячи ҳамдир.....	54
Asadullaeva M. A. Inklyuziv ta'limda musiqa terapiya.....	57
Усаров Ж.Э., Абдусаматова Ш.С. Талабаларнинг узини ўзи ривожлантириш компетенцияларни шакллантириш.....	60
Abduxamidov S. M. San'at asarlari vositasida badiiy-estetik tafakkurini rivojlantirishning art-terapiya usullari.....	64
Emazarova G.O. Ta'lim muassasasining innovatsion faoliyatini joriy etish xususiyatlari.....	66
Элмурзаева Н.Х. Педагогические требования к организации образовательного процесса в специализированных государственных образовательных учреждениях.....	69
Тошов М.Дж. Развитие здоровьесберегающей компетенции специалистов профессионального образования.....	75
Элмурзаева Н.Х., Суяров А.М. Самообразование личности в процессе профессиональной подготовки студента.....	77

Эгамбердиева Ф. Эссе жанридаги материалларда тил ва услуб масалалари.....	83
Egamberdiyeva F.O. Matn yaratish usullari.....	87
Бурханов А.А., Абдужалилова М.М. Лексические особенности просторечия русского языка.....	92

МУСИҚИ ТАЪЛИМИ

Аюмов Ж. С. Шашмакомга бахшида умр.....	96
Юнусов О. Ф. Ўзбек ашулчилигига мос маҳаллий ва ижрочилик миллий услублар.....	99
Лутфуллаев А.А. Ёшлар тарбияси ва мусика санъати.....	103
Юнусов О.Ж. Булажак мусика уқитувчиларнинг касбий компетентлигини ривожлантиришда Вокал фанининг аҳамияти.....	106
Xalilova M. M., Isoqova G. A. Musiqa madaniyati darslarida musiqa savodi faoliyati.....	108

БАСЛАУШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТЭРБИЯ

Бутунов Ж.Р. Мустақил ишларни ташкил этиш асосида бошланғич синф укучиларининг укув-билиш компетенцияларини шакллантиришга йуналтирилган методлар.....	112
Sayfullayeva I.Q. Nutqida kamchiligi bo'lgan bolalar nutqini rivojlantirishda art-texnologiyalarning o'rni.....	116
Raxmonov A.R. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijtimoiy pedagogik moslashuvchanligida ota-onalarning rolini oshirish masalasi.....	119
Абдужалилова Ш. Бошланғич синф укучиларини янги мафкуравий тарбиялаш омиллари.....	122
Йулдошев О.А. Бошланғич синфларда техноген цивилизациядан фойдаланишнинг педагогик шарт-шароитлари.....	125
Abduxamidov S.M. Bolalar uchun art-terapiya usullarining imkoniyatlari.....	129

МИЛЛИЙ ИДЕЯ Х.ЭМ РУУХЫЙЛЫЦ ТИЙКАРЛАРЫ

O'tayev A. Yo.Ta^Ba^ siyosiy madaniyatini takomillantirish omillari.....	132
Qodirov I.D. Tarix fanini o'qitish samaradorligini oshirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish.....	136
O'tayev A.Y. Alisher Navoiyning siyosiy qarashlari.....	140
Mahkamova Sh. R. Insoniyat evolyutsiyasida musiqa san'atining tutgan o'rni.....	144
Юнусов О. Ф. Опера хонандалик санъатининг ривожланиш тарихидан.....	148
Равшанов Ж.Ф. Формирование некоторых ключевых компетенций на уроках истории.....	156

БАСЛАУЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТЭРБИЯ

МУСТАЦИЛ ИШЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ АСОСИДА БОШЛАНГИЧ СИНФ УҚУВЧИЛАРИНИНГ УЎУВ-БИЛИШ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШГА ЙУНАЛТИРИЛГАН МЕТОДЛАР

Бутунов Ж.Р.

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: хотира, диктат, операция, шакллантириш, фаоллаштириш, метод, фикр-лаш, фаолият, муаммоли, вазият, назорат, узини-узи назорат, жамоавий, шахсий, бошқариш, таълим, тарбия, уйин, ориентировка, таулил қилиш, синтез, солиштириш, классификациялаш, технология, гурууларда ишлаш, глобал ва бошқалар.

Ключевые слова: память, вниманиет, операция, формирование, активизация, метод, мышление, деятельность, проблемный, ситуация, контроль, самоконтроль, общественный, личный, управление, образование, воспитание, игра, ориентировочный, анализ, синтез, сопоставление, классификация, технология, работа в группах, глобальный и т.д.

Key words: memory, attention, operation, formation, activation, method, thinking, activity, problem, situation, control, self control, collective, personal, control, education, education, play, orientation, analysis, synthesis, Comparison, classification, technology, teamwork, global and more.

Педагогика амалиётида ўқитиш методларининг жуда катта бой мероси тупланган. Уларни танлашда турли шароитлар, ўқитилаётган фаннинг характери, ўқувчиларнинг ёш хусусиятлари, олдинги тайёргарлик даражаси қабилар уисобга олинади. Чунончи, янги материални баён этишда бир хил методлар қулланса, уни мустауқамлашда иккинчи ва мавзунини умумлаштиришда яна бошқа хил методлар қулланилади. Дарс-нинг турли босқичларида пухта ўйлаш ва самарали методларни қуллаш жуда муҳим.

Ўқитиш методларини қуйидагиларга бўлиш мумкин: тафаккур, хотира, диктат ва ҳаёлни алоҳида операцияларини шакллантирадиган ва фаоллаштирадиган методлар; фикрлаш фаолиятида муаммоли ва изланишли вазиятларни вужудга келтирадиган методлар; ўқувчиларнинг ўқув материалини ўзлаштириш билан боғлиқ кечин-малари ва уиссиётларини фаоллаштирадиган методлар; назорат ва ўқувчиларнинг узини-узи назорат методлари; ўқитиш жараёнида ўқувчиларнинг жамоавий ва шахсий ўзаро муносабатларини бошқариш методлари. Аммо таълим-тарбия жараёнига қўйилаётган янги талаблар ўқитишнинг методларини янада такомиллашти-ришни талаб қилмоқда.

Бизнинг фикримизча, бошланғич синф ўқувчиларининг билишга қизиқишлари авваламбор дарсларда юзага келади. Шунинг учун ўқитувчи ўқитишнинг турли методлари, шакллари ва турларини қуллаган оғда дарснинг уар бир босқичида

уқувчиларнинг билиш фаолиятини фаоллаштиришга, уқишга кизиқишни оширишга интилишлари лозим. Уқитувчи уз дарсларида купрок таянч схемалар, жадваллар, карточкалар, таркатма материаллар, кизикарли машқлардан фойдаланишлари муҳим ҳисобланади. Улар хайратланиш ҳиссини, янгиликларни, қутилмаганликни келтириб чиқаради, зийраклик, ташаббускорликни ривожлантиради, хайрихоҳлик муҳитини яратади. Уқувчиларда билишга кизиқишни қарор топтириш учун уқитувчи қуйидаги методлардан фойдалангани яхши натижалар беради: барча уқувчилар учун қулидан келадиган топшириқларни бажариш орқали муваффақият вазиятини яратиш, олдинги билимларга таянган ҳолда янги материални урганиш; ишонч ва ҳамкорлик муҳитини дарсда яратиш орқали ижобий эмоционал кайфиятни, уқитувчининг ёркин ва эмоционал нуқтини яратиш; уз ва бошқалар фаолиятини баҳолаш орқали рефлексия, еуп вариантли жавобларни (масалан, «нима учун қийин бўлди?», «дарсда нимани бил- дингиз ва кашф этдингиз?» ва б.к.) талаб этувчи саволларни бериш билан фаолият натижасини баҳолаш; кизиктирадиганлик, дарсининг музикали фрагментлар, уйинли ва мусобакали шакллари орқали узига ҳос бошланиши.

Бизнинг фикримизча уқувчиларнинг билишга кизиқишларини ривожлантиришнинг воситаларидан бири бу уйин ҳисобланади. У уқувчиларнинг фикрлаш фаолиятини фаоллаштириш, уларни билишга стимуллаштириш методи сифатида фойдаланилади. Уқувчиларни уйин фаолиятига жалб этиш дарсга булган кизиқишни қучайтиради. Дарсда уқитувчининг «ижодий 5 дақиқаси»дан фойдаланиш, яъни, уқувчининг шеър, топишмоқ, эртақ, матал туқиши яхши натижа беради. Бундай методларни қуллаш коммуникатив компетенцияларни шакллантириш учун шароит яратади. Уқув жараёнини фаоллаштириш учун уқитувчи системали тарда уқувчиларга машқларнинг ҳар хил турларини таклиф этиш мумкин. Атроф муҳит дунёси дарсларида уқувчилар катта кизиқиш билан урганилаётган мавзу бўйича хабарни тайёрлайди. Она тили ва адабиёти дарсида ёзувчилар асарини урганиш билан, уқувчи бу ёзувчининг ҳаёти ҳақида қичкина ҳикоя тайёрлайди. Бошланғич синф уқувчиларининг уқув-билиш компетенцияларини шакллантиришда уқитувчи қуйидаги замонавий технологияларни эгаллаган бўлиши муҳим: муаммоли уқитиш: гипотезаларни, муаммони қуя олиш, билиш вазифасини англаш; лойиҳали уқитиш: мақсадларни амалга ошириш учун предмет билимларидан фойдалана олиш, ахборотни топиш, қайта ишлаш ва ифода- лаш, тадқиқот натижаларини расмийлаштириш ва уни ифода- лаш, муҳим ахборотни чиқариш, уни уқув материалларидан мустақил топиш; уйин фаолияти; ишчанлик ва ташкили-фикрий уйинлар - билиш вазифаларини англаш, вазифаларни ечишнинг ҳар хил методларига ориентировка қилиш; ижодий уйин: таҳлил қилиш, синтез, солиш- тириш, классификациялаш операциялари уқув вазифаларини ечиш учун амалга оши- риш; ихтирочилик вазифаларини ечиш назарияси; танқидий фикрлашни ривожлан- тириш технологияси; гуруҳли технологиялар - гуруҳларда ишлаш; глобал ахборот муҳитида уқитиш технологияси.

Уқувчиларнинг уқув-билиш компетенциясини шакллантиришда маҳаллий ва хорижий илгор тажрибаларни урганган ҳолда энг мақбул метод ва технологиялардан фойдаланиш, методик таъминотни такомиллаштириб бориш, машғулотлар жараё- нига замонавий педагогик технологияларни қуллаш орқали билим бериш сифатини, уқувчиларда мустақил фикрлаш қуникмаларини шакллантиришни таъминлаш лозим. Мазкур жараённи янги авлод уқув адабиётлари, замонавий жихозлар билан таъмин- лаш, уларга билимли уқитувчиларни жалб этиш, билим ва қуникмаларини тиклаш, уларни янгилаш келажакка қаратилган мазкур фармонларда белгиланган вазифа- ларни ечишга ёрдам беради.

Таълим мазмунини узлаштиришда укувчиларнинг билиш фаоллигига муносиб равишда куйидаги методлар қўлланиши мумкин: тушунтириш-иллюстратив (ахбо- ротли репетитив), репродуктив, муаммоли баён, хусусий изланиш ёки эвристик дамда тадқиқот. Таълим фаолиятини ташкил қилиш ва амалга ошириш жараёни билимни узатиш, уни қабул қилиш, англаш, ёсда сақлаш ва амалда қўллай олишни назарда тутати. Таълимнинг озғакчи методлари: диққат, маъруза, судбат ва бошқалар. Бу метод- ларни қўллашда уқитувчи суз воситасида укув материални баён қилади, тушунти- ради, укувчилар ёса тинглаш, ёслаб қилиш орқали қабул қиладилар.

Хикоя методида укувчиларга бериладиган билим мазмунини озғакчи баён қилиш назарда тутилади. Хикоянинг бир неча тури мавжуд: диққат-муқаддима, диққат баён ва диққат-хулоса. Биринчисининг мақсади: укувчиларни судбат орқали янги билимни қабул қилишга тайёрлаш. Хикоянинг бу тури нисбатан қисқалиги, ёркинлиги, қизиқарлилиги ва диссиётга бойлиги билан ажралиб туради, янги билим олишга қизиқиш уни фаол узлаштиришга элтиб уйғотади, дарсга бефарқлик, лоқайдликни йуқотиб, билим олиш мақсадини досил қилади. Хикоя-муқаддима вақтида укувчи фаолиятининг вазифалари туғрисида тушунарли шаклда хабар берилади.

Хикоя жараёнида узлаштиришнинг фаоллашишига ёрдам берувчи дидактик услублардан фойдаланиш зарур.

1. Дарс мавзусини билдириш. Янги мавзунини баён қилиш олдида укувчиларга ечимни янги билимлар учун зарур булган масала тақлиф қилинади ва у шу дарсда урганиш объектлари бўлиб қолади, яъни муаммоларни вазият вужудга келтирилади. Янги материални урганиш ёки амалий топшириқларни бажариш билан, ёки тажриба қўйиш билан, ёки табиатда утқазилган қўзғатишларни тадқиқ қилиш билан бошланади.

2. Баён режасини билдириш. Бу услуб фақат узлаштириш жараёнини фаоллашти- рибгина қолмасдан, балки укувчиларни бутун баён тизимини яратишга ургатади, бу билан тафаккурнинг маънавий изчиллигини ривожланишга, урганилаётган факт ёки додисалар уртасидаги муайян боғланишларни аниқлашга ёрдам беради, масалан, «Чул табиати» мавзусини баён қила туриб, уқитувчи доскага ушбу режани ёзиши мумкин: Табиий зоналар харитасида чулларнинг жўғрофий урни. Чул иқлимнинг хусусиятлари. Чулда йил фасллари ва бошқалар.

3. Укувчилар ёғтиборини фаоллаштирувчи саволларни баён давомида қўйиб бориш.

4. Укувчиларнинг идрок қилиш фаолиятларини фаоллаштирувчи таққослаш (масалан, дала, бог, полиз, чул, дашт ва урмон усимлик дамда дайвонот дунёсини таққослаш қабилар).

5. Янги материални уни баён қилиш давомида илгари урганилганлар билан, турмуш билан, амалиёт билан (масалан, «Скелет» мавзусини «Мушаклар» мавзуси билан, жонажон улка табиатини дар хил зоналар табиати билан) алоқасини урнатиш.

6. Хикояга мақол, қизиқарли материал ёки китоб қабиларни уқитиш киритиш. Ўқитувчи материалдан фойдаланиш уқитувчи диққатини бойитади ва конкретлашти- ради. Хикоя давомида мақол, матал ва топшимоқлардан фойдаланиш дам уни бойитади ва баён қилаётган материални қабул қилиб олинишини осонлаштиради.

7. Қўзғазмалилик (сурат, жадвал, техника воситалари)ни қўллаш. Хикоя даво- мида қўзғазмалиликнинг турли воситаларидан фойдаланиш укувчиларда аниқ тасав- вурлар шаклланишига, урганилаётган материалга диққат ва қизиқишни қўватлашга, уни онгли узлаштирилишига ёрдам беради. Схема важадваллар, тажрибалар сурати, доска ва дафтardaги дамда хулосалар укув материални узлаштирилишини осон- лаштиради. Лекин қўзғазтилган дидактик услублардан фойдаланиш укувчилар ақлий

қобилиятини максимал фаоллаштириш учун етарли эмас. Бу вазифани бажаришга муаммоли баён қилиш ёрдам беради, у қувчиларнинг мустақил фаолиятига асосла- нади ва ўқитувчи томонидан қўйилган масала ва муаммоларни ҳал қилишдан иборат бўлади.

Сухбат методи атрофлича уйланган саволлар ёрдамида ўқитувчи билан ўқувчи орасидаги алоқани қузда тутиб, уларнинг мустақил фикрлашини янги тушунчаларни эгаллашга олибқелади. Уни қўллашда саволларни қўйиш, ўқувчиларнинг жавобла- рини муҳокама қилиш, ҳулосаларни шакллантириш методларидан фойдаланилади. Сухбат давомида ўқитувчи ўқувчиларнинг нутқ саводхонлигига алоҳида эътибор қаратади. Бу турли тушунтиришлар билан олиб борилади ҳамда уларнинг қабул қилиши аниқлаштирилиб борилади. Ўқувчилар қатта бўлган сари уларга бериладиган муаммоли саволлар ҳам қатталлашиб боради. Муаммоли вазиятнинг юзага келишида факт ва натижа уртасидаги алоқа бирданига очилмайди, аста-секин бўлади. Бунда савол туғилади: Бу нима? (масалан, турли предметларни сувга туширамиз: биттаси чуқади, бошқаси чуқмайди); материалнинг айрим қисмларини баён қилгандан кейин ўқувчи тахмин қилиши керак (масалан, муз эриши, иссик сув билан тажриба қилиш, масалани ечиш); баъзан, айримлари, фақат айрим лолларда қаби сузлардан фойдала- ниш узига хос билиш белгилари бўлиб хизмат қилади; фактни тушуниш учун уни бошқа фактлар билан солиштириб қўриш, айрим ақлий операцияларни амалга оши- риш лозим (масалан, турли улчовларни қилиш, гуруҳ билан ҳисоблаш).

Сухбат утказилгандан кейин бажарилган ишларга ушбу мақсадга йўналган саволлар ёрдамида яқун чиқариш ке-рак. Масалан, Тут ипак қурти қандай ривожланади? Унинг ташқи қуриниши қандай? Қуртнинг танаси қандай шаклда? У қандай ҳаракат қилади? Нима билан овқатланади? Пилла ураш қанча вақт давом этади? Пилла ичида нима бўлади? Қапалак қандай қосил бўлади? Қапалак пилладан қандай чиқади? У қанча вақт яшайди? Ва бошқалар. Бундай саволлар ўқувчиларнинг мустақил ақлий фаолиятини ривожлантиради, чунки саволларга жавоблар ишлаб чиқариш қуза- тиш- лари билан қувватланган бўлади.

Сухбатнинг ўқув жараёнида қандай урин эгаллаши ва қандай дидактик мақсадни мулжалланганлигига қараб қўйидаги: кириш сўқбати, тақрорловчи сўқбат, баён қилувчи сўқбат ва яқунловчи сўқбат турлари фарқ қилинади. Кириш сўқбати янги бўлим ёки янги мавзунини урганиш олдидан фойдаланилади. Унинг мақсади ўқувчилардаги дарёда урганиладиган масала бўйича тасаввурларни аниқлаш ёки тиклашдир. Масалан, «Дала мавзусини урганишга киришга туриб, кириш сўқбатни вақтида ўқувчиларга ушбу саволларни бериш керак. Қим далада бўлган? Далада нима усади? Сиз қандай маданият усимликларини биласиз? Сиз қандай техника усимликларини биласиз? Сизга қайси галла усимликлари маълум? Фақат шундан кейингина ўқитувчи янги материални тушунтиришга киришади.

Тақрорловчи сўқбат урганилган материални мустаҳкамлаш ва англаб олишга ёрдам беради. У янги материални урганилгандан кейин шу дарснинг узиди ёки мавзу ёки бўлим урганилгандан кейин утказилади ва 5 дақиқадан 10-15 дақиқача вақт олиши мумкин. Бундай сўқбат вақтида қам мавзунини урганишдаги ушбу қурғазмани қурол ва тарқатма материаллардан фойдаланилади. Баён қилувчи сўқбат ўқувчиларнинг узлари томонидан ҳисм ва қодисаларни қуза- тишини назарда тутати. Ўқитувчи томо- нидан йўналтирилган ўқувчилар узлари учун янги объект ва қодисалар билан тани- шади. Объект ва тажрибаларни қуза- тиш натижасида ўқувчиларда шахснинг қар томонлама ривожланиши учун қатта ақамиятга эга бўлган тадқиқий ёндашиш шак- лланади. Муаммо қўйилиши ва уни мустақил қал қилиниши ўқувчиларнинг билишга

кизикишини, яъни уларнинг билимларни эгаллашга ва масалалар ечишни урганишга булган интилишларини ривожлантириш учун рағбатлантириш бўлиб хизмат қилади. Муаммони уал қилишда асосий вақтни амалий иш эгаллайди. Чунончи, «Қуз», «Ўиш», «Бауор» мавзуларини урганишда укувчилар олдида қуйидаги муаммоли саволларни қуйиш мумкин: Нима учун қузда қушлар иссиқ улқаларга учиб кетадилар? Нима учун баъзи уайвонлар қишда ухлайди? Нима учун қузда совуқ тушади? ва бошқалар. Укувчилар олдида у ёки бу муаммони қуйишда уларнинг уар бири қанчалик дарс мазмунидан қелиб қикаётганини, дидактик ва тарбия мақсадларга хизмат қилишини пухта уисоблаб қикиш қерак. Бу талабларга жавоб бермайдиган муаммоларни қуйиш факат дарсда қараб қикилаётган масалаларнинг моуиятини аниқлашга қалақит беради. Юқорида қайд этилганидек, таълимнинг мазмунига қуйилаётган янги тала- блар укувчиларни мантикий фикрлаш, мантикий операцияларни бақариш методлари билан қуроллантиришни тобора қуқайтиришни тақозо этмоқда. Уқитиш методлари- нинг турлари қуда қуп, уларнинг сонини аниқ белгилаб булмайди. Улар педагогик амалиёт даврида тинмай бойиб бораверади. Методлар уқитишнинг мантикий томон- ларига, қомпонентлари ва вазиқаларига қараб тақниқланади.

Адабиётлар:

1. Зиёмухаммадов Б. Илгор педагогик технологиялар: назария ва амалиёт. -Т.: Абу Али Ибн Сино, 2001. - 80 б.
2. Алихонов С.Дарс жараёнида муаммоли таълим масалалари // Қасб-хунар таълими, 2006.-№5. - Б.8-9.
3. Бабанский Ю.К. Хозирги замон умумий таълим мактабида уқитиш методлари. - Т.: Уқитувчи. - 1990. - Б. 4.
4. Бельская Е.М., Григорьянц А.Г Табиатшуносикни уқитиш /3-синф. Уқитувчилар учун қулл. - Т: Уқитувчи, 1990. - 170 б.
5. Лернер И.Я. Подготовка будущих учителей трудового обучения и трудовому воспитание школьников. Педагогические образование.-Вып. №2,-М.: Педагогика, 1990.-238-242 с.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада мустақил ишларни ташкил этиш асосида бошланғич синф укувчиларининг укув- билиш қомпетенцияларини шакллантиришга йуналтирилган методлар, уларнинг турлари, утқизиш методи- қаси қабилар уқидда суз юритилади.

РЕЗЮМЕ

В данной статье речь идёт о методах направленных на формирования учебно-познавательных компетенции учащихся начальных классов на основе организаций самостоятельных работ, их видах, а также о методиках их проведения.

STAMARDY

NUTQIDA KAMCHILIGI BOLGAN BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA ART-TEXNOLOGIYALARNING ORNI

Sayfullayeva I.Q.

TVChDPI "Defektologiya" kafedrası oqituvchisi

Tayanch sozlar: art-texnologiya, o'yin, qumterapiya, izoterapiya, musiqaterapiya, bilish jarayonlari, R.Levina.

Ключевые слова: арт-технология, игра, песочная терапия, изотерапия, музыкатерапия, процесс познания, Р.Левина.

Key words: art-technology, game, sand therapy, isotherapy, music therapy, cognitive processes, R.Levina.